

VKUS

Termín z latin. „gustus“. V původním smyslu označuje chuť. Estetický význam získává v 17. stol., kdy se začíná používat v přeneseném významu jako „schopnost chápat a těšit se z krásy a umění“¹. Za povšimnutí stojí, že metafora mezi vkusem jako „chutí“ a estetickou kategorií je přítomna napříč celým spektrem esejí. Např. Voltaire ve svém Filosofickém slovníku (1764) přirovnává pocity z chutného jídla k pocitům z kvalitního umění a naopak.

Mezi první rozpracování termínu „vкус“ v estetice řadíme traktát Oraculo Manula (1647) od Graciana y Moralese, kde je popsán jako jedna z poznávacích schopností vzhledem k hodnocení výtvarného umění. [1]

Estetický vkus je chápán jako „soubor norem, které nám umožňují hodnotit předměty jistých kvalit.“² Jedná se o schopnost vnímat a hodnotit předměty s estetickou funkcí.³ Vkus chápeme jako subjektivní v tom, že každý člověk má právo na svůj vlastní vkus. Zároveň však nacházíme jakési obecné povědomí o tom, co je a není krásné. [2] Vkus je výrazně formován společností a může být ovlivněn cílenou estetickou výchovou. „Dobrý“ či „špatný“ vkus víceméně existuje jen v rámci té které kultury. Na rozvoji vkusu se také podílí samotná umělecká tvorba. Výsledkem našeho hodnocení je vkusový soud, tedy slovní vyjádření našeho estetického zážitku. [2]

S otázkou vkusu jako estetické kategorie se táhne několik zásadních historických problémů jako je vymezení vkusu jako objektivní či subjektivní kategorie (viz Kant či La Rouchefoucault) nebo vztah vkusu a morálky (viz pozitivní estetika, J. J. Rousseau či Hegel). [1]

Téma: Proměna vkusu české společnosti po pádu komunismu

Hovořit o vkusu jako takovém se zdá být poněkud ošemetné. Zastávám názor, že individualita vkusu je do jisté míry pouze zdánlivá. Neopomenutelnou, a podle mého nejdůležitější, charakteristikou vkusu je totiž jeho výchova. Je zcela zřejmé, že vliv společnosti, kterému jsme vystavováni již odmalička, výrazným způsobem formuje naše smýšlení. Ať již hovoříme o kultuře ve významu jistých tradic, či právě o subjektivním vnímání světa kolem, kam spadá i vkus každého z nás.

¹ Dejiny estetický kategorií st. 239 (viz Použitá literatura)

² Estetický slovník (viz Použitá literatura)

³ Estetický slovník (viz Použitá literatura)

Myslím, že proměna vkusu, která v naší společnosti s pádem komunismu nastala, je známým fenoménem. Pro jeho vysvětlení je nezbytné ponořit se na chvíli do vod historie. Vkus, jak jsem již naznačila, úzce souvisí s kulturou národa a ta je, podle mého, dána dostatečným povědomím o sobě samém, tedy *národním sebevědomím*. Podíváme-li se na vývoj české, popřípadě československé, kultury, nalezneme poněkud neveselý příběh těžkých pádů a krkolomných vzestupů. Pod balvanem politických diktatur, které naši zemi v průběhu let zasáhly, nebyl pošramocen pouze náš pohled na fungující demokracii, ale v souvislosti s tím bylo i významně překrouceno chápání kultury a její funkce. Děsivou schopností velkých diktátorských vůdců totiž bylo to, že si velmi dobře uvědomovali sílu a vliv kultury, a ta se tudíž stala jejich hlavní zbraní. O nebezpečnosti umění v tomto smyslu se velmi výstižně vyjadřuje Wolfgang Kraus ve své knize *Kultura a moc* [3]. Popisuje, jak si vůdci jako Hitler, či Lenin osvojili umění a kulturu jako nástroj pro šíření svých ideologií. Použití masmédií k tomuto účelu pak bylo logickým tahem. Šlo o fascinující a děsivou taktiku. Lidé se setkávali s ideologickými myšlenkami na místech, které jsou odedávna spojeny s něčím hlubokým a duševním. Umění je oblastí, ve které člověk do jisté míry otevírá své nitro, oblastí seberealizace. Nyní byla tato oblast takticky přesycena politickým obsahem. Komunismus, stejně jako před ním nacismus, dosáhl toho, co Wolfgang Kraus považuje za skutečnou hrozbu vlivu kultury a umění na společnost – prolnutí hry a skutečnosti. Vytvořil fikční prostředí plné oslav za neexistující vítězství režimu. Lidé se do takové atmosféry probouzeli den co den, pracovali v ní, žili v ní – kdo by byl pod takovým nátlakem ještě schopen rozeznat skutečnost od vymodelované scény?

Pokud je společnost po desítky let do takové míry „masírována“ především skrze kulturu, přijde mi naprosto přirozené, že jakmile dojde k pádu „železné opony“, zůstane kultura v určité nemilosti. Porevoluční období bylo jistě světlým obdobím naší undergroundové scény a zdá se, že i snaha o povznesení kultury obecně. Nicméně, jak je vidno, nevydrželo nám to příliš dlouho. Často jsem přemýšlela proč. Důvodem může být to, že i underground byl do jisté míry „politickým uměním“, protože i „antipolitické“ se politikou primárně zabývá a tím vzniká jistý paradox. Jako by byli lidé unaveni těmi dlouhými roky nucené angažovanosti, sklouzli do absolutní *pasivity*. Pasivní je i vláda. A stejně pasivní se zdá být náš vkus.

Po dlouhá léta byl vkus unifikován režimem. Byl to režim, který rozhodoval o tom, co je dobré a co ne, rozhodoval o tom, co má lid číst, poslouchat, na co se dívat, zkrátka zasahoval do oblasti, která by měla být ze své podstaty otevřena svobodné volbě. Neříkám, že byla moc nad kulturou absolutní, ale snažit se nalézt „něco víc“ muselo být velmi

vyčerpávající. Mnozí by si řekli, že s příchodem svobody se lidé lačně vrhnou do víru poznání a sebevzdělávání. Jenže opak je pravdou.

To, co se děje s naší společností a jejím vkusem dnes, mi přijde jen pramálo odlišné od situace za komunismu. Nejprve bych chtěla podotknout, že podle mého názoru hrál velkou roli v reinkarnaci naší kultury v 90. letech přístup vlády. Ačkoliv mohlo být vše zpočátku nadějně, zdá se, že naši politici, hladoví po dosažení úrovně západních zemí, se ve svých ideálech začali poněkud topit. Shledávám to začátkem trendu přílišné ekonomické zaměřenosti vlády, který podle mého stále přetrvává. Co se stane ve chvíli, kdy nefunguje žádná instituce, která by kulturu skutečně kultivovala? Je to jako rozbité síto. Přes rozbořené zdi komunismu se jako velká voda přes hráz přivalila západní kultura a se zrnky zlata přinesla mnohem větší množství naplavenin. Náš unavený národ potom sedí ve svých křeslech a ozářen televizí se nechává zahlcovat smrdutým bahnem.

Pokud jsem dříve hovořila o národním sebevědomí, je jasné, že to naše bylo režimem strhnuto, a, nepodpořeno žádnou snahou z vyšších míst, pohybuje se na bodu mrazu. Snad proto tolik tíhneme ke všemu cizímu. Snad proto nám vše cizí přijde mnohem atraktivnější. Vlivem masmédií je potom náš vkus unifikován stejným způsobem, jako tomu bylo za komunismu. Jde o mediokracii, která se sice tváří apoliticky, ale ve výsledku se jedná o ještě hlubší a nebezpečnější totalitu. [4] Stále se honíme za západní kulturou a směřujeme náš vkus tam, protože je to určitým způsobem „cool“, ale nepřemýšlíme nad tím, že se jen dostáváme do dalšího vězení. Nejnebezpečnější na tom však je, že zároveň nabýváme pocitu falešné svobody.

Proměna vkusu je tedy ve své podstatě diskutabilní. Za komunismu byl vkus diktován, to je pravda, nicméně lidé, kteří skutečně vynaložili své úsilí, většinou vytvářeli umění velmi hodnotné nebo se hodnotné umění snažili nacházet. V dnešní době máme nekonečnou možnost volby, a přesto si lidé dobrovolně vybírají umění v co nejprimitivnější a nejstupidnější formě. Nalézat skutečné hodnoty je potom skoro stejně obtížné jako za minulého režimu. Wolfgang Kraus nabízí určitá východiska, která se však primárně odráží od aktivní kulturní politiky. I já si myslím, že je načase opustit materialistický sen. To, že se z politiky už pomalu vytratila morálka, je očividné a smutné. Nevyhnutelně se to odráží v naší kultuře, a jelikož kultura vychovává člověka, dopadá celá situace i na všeobecný vkus. Myslím, že náš národ začíná pomalu procítat a pevně věřím, že již brzy znovunabudeme ztracené sebevědomí a vydáme se za skutečnými hodnotami.

Použitá literatura:

[1] LOSEV, Aleksej Fedorovič a Vjačeslav Pavlovič ŠESTAKOV. *Dejiny estetických kategorií*. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1978, 360 s.

[2] MISTRÍK, Erich. *Estetický slovník*. Bratislava: Iris, c2007, 250 s. ISBN 9788089256082.

[3] KRAUS, Wolfgang. *Kultura a moc: proměna přání*. Olomouc: Votobia, 1993, 181 s. ISBN 8085619431.

[4] BONDY, Egon a Jan BURIAN. *O globalizaci*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2005, 152 s. ISBN 8086263606.